

dani, ahol fehéret mutat az elénk tartott kép, az örökszép emberi lélek.

Itt van az ideje és most van az az óra, amikor Dávid Ferencet ki kell szabadítanunk a multak ködéből és az utána következő századok félreismeréséből s őt, mint az evangéliumi világnézetnek: „a tiszta“ unitarizmusnak képviselőjét a tisztelettel körülvett igazságnak magas piedesztáljára kell állítanunk.

V.

Mit jelent hát ez a hős, ez a XVI. századbéli ember minénk, a XX. század szenvedő embereinek? Tud-e még ma is valamit mondani nekünk, kik oly sokat próbáltunk s oly sokban csalódtunk? Az a meggyőződésünk, hogy a körülöttünk szétbomló világba csak az evangélium, még pedig a dávid-ferenci szellemben újjáéledt evangélium fog új értelmet, új értékeszményt hozni. Ugy érezzük, hogy Dávid Ferenc előképe az eljövendő vallásos embernek, akinek elméje fejlett, de ezért szive nem hogy hűvösebben dobogna, de annál forróbb, annál hevesebb.

Vessünk még egyszer egy pillantást arra, amit korábban mondtunk, hogy Dávid Ferenc értékét a teljes egészében lemérhessük. Minden vallás három elemből tevődik össze: egy intellektuális alapból, amelyet nevezhetünk világnézetnek is, azután egy érzelemből, amely a világot egy Magasabb Valósággal hozza összeköttetésbe, nevezük ezt az érzelmet hitnek¹ s végül az intellektuálisan alapozott érzelem szavakban történő kifejezéséből, nevezük ezt a hitelvek (dogmák) rendszerének. Szóval minden vallásban két emberi tevékenység ölelkezik: az ész (világnézet, kifejezés) és az értékérzés. A vallásnak sajátos jellegét azonban a második tevékenység adja meg. S ez azt jelenti, hogy lehet bármilyen világnézeti alapon ab-

¹ Megjegyezni kívánjuk, hogy a hitnek két értelme van a mindennapi beszédben a) az itt jelzett szorosabb értelmű hit a vallási aktus szive, b) a tágabb értelemben használt hit az, amely már az intellektuális világnézettel való összeszövődésből áll elő. Az előbbi a formális hit, az utóbbi a materiális, tartalmi hit.

szolut vallásos érzületre szert tenni. A bantu néger, a katolikus hívő, az unitárius vallásos lélek teljesen egy és azonos, amikor „hisz”, vagyis amikor élete „értelmét” a Magasabbrendű Valóságban keresi. De természetesen ennek a hitnek más és más világnézeti alapot vet mindegyik s ez már intellektusának fejlettségétől függ; azonban ez utóbbi tény a hitélményt egyáltalán nem csökkenti, hiszen a felsőbb világba vetett hit, az iránta megnyilvánuló ragaszkodás épenoly tökéletes lehet egy primitív vademberben, mint egy fejlett európai keresztényben. Ez a hit teljes biztonságot jelent a hívőre, aki teljesen a Magasabbra hagyatkozik, Tőle függ, Ő adja értelmét összes törekvéseinek s ez az a hit, amelyen nem lehet okoskodni, ezt meg kell érezni, mert „okoskodni fölötte annyi, mint kételkedni és tagadni”. (Pascal).

Azonban nem így áll a dolog a hit intellektuális alapjával: a világnézettel. Itt már lehet okoskodni, itt már lehet a folyton fejlődő teoria alapján új alapot vetni, lehet világnézeti alapon újabb és újabb hitelvi rendszereket létrehozni, azonban mindez nem változtat a vallás „hit” élményén, amennyiben ez az élmény csakugyan létrejön. Sokan vannak, akik az intellektuális alapot és a hitet összezavarják s a vallás világnézeti alapjait (hitelvét, dogmáit) is úgy tüntetik fel, mint amelyet el kell fogadni, ha az illető valóban „hívő” akar lenni. Ilyen alapon erőszakolják régebb időben keletkezett felekezetek idejét mult intellektuális világkép alapján létrejött dogmakincsüket, elavult hitelveiket. S ha a fejlettebb emberi ész lázadozik ez ellen, azt mondják: ez nem tudomány, ezt hinni kell. Nagyobb visszaélést, csúfosabb zür-zavart ennél el sem lehet képzelni. *Más a hit és más az elméleti világkép minden vallásban.* A hit önálló és független momentum, amely nincs kötve egy bizonyos világképhez, hanem bármely ész-szerű világképhez kapcsolódhatik. A hit ajándék, sugallat, amely felülről származik s koronát tesz arra a világképre, amelyet az ember alulról, az ész segítségével épít. *S ez az ész-működés az, amely a különböző felekezeteket létrehozza.* Hogy az emberek ezen a téren, miért különbözők, miért oszlanak típusokra, azt nem tudjuk, csak belenyugodhatunk abba, hogy ennek így kell lennie. Az elmélettel tágult tartalmi hit is Isten ajándéka, legalább is annyiban, hogy tipushoz való tartozásunk nem tőlünk függ, azzal mi veleszületünk. De a típusunknak megfe-

lelő világnézeti alapot mi építjük értelmünk segítségével, vagy legalább is ennek alapján *választjuk* a legmegfelelőbbet. S épen ezért a vallásos világkép megalkotása teljes szabadságában áll az embernek, ezen a téren semmiféle külső kényszerítésnek helye nincs. Kényszerről csak a logikai és érzelmi, vagyis belső szükségszerűség alapján beszélhetünk.

Ha ezt tisztán látjuk, kérdezhetjük magunkban: mi Dávid Ferenc értéke a múltban és a jövőben? *Az, hogy kifejlett intellektusának fejlett világképét át meg átjárta a hitnek felülről származó sugallata.* Azt a tiszta, egyszerű világképet, amely az övé volt, forróvá izzította és lángoló istenszeretetté változtatta a szentlélek aláhulló tüze, amely neki nagy mértékben adatott. S ezáltal létrejött egy szintézis, *amely párját ritkítja a keresztény történelemben.* Ugyanis a keresztény világban látunk forró lelkeket, ezek azonban avult és elfogadhatatlan világképpel rendelkeznek, amely nem egyszer az evangelium gondolatvilágával ellenkezik. S látunk okos, kiművelt emberfőket, akik felismerik az evangelium igazi világképét, de teljesen hiányzik belőlük az isteni lélek harmata. A jövő vallásos embere egyik uton sem fog tudni járni. A jövő embere az evangelium után fog nyulni, ahonnan Jézus egyszerű világképe és forró istenszeretete (hite) sugárzik feléje. A jövő a múltat mutat, a múltban megjelent nagyszerű lélekre, akinek hite abszolút tökéletes volt, világképe pedig ha nem is tökéletes, de egyszerűségével irányt mutató. A jövő vallásos embere számára *ezt az evangeliumi egyszerűséget és hitmelegséget* ujitotta fel összekapcsolva egy személyben Dávid Ferenc. Ez az összekcsolás, ez a szintézis a modern hívő vágya, amelynek ma még utjában állanak az összes történeti egyházak a maguk zavaros és fejletlen világképével. Másrészt pedig utjában állanak az u. n. „felvilágosodtak“, akik világképük józanságát hideg zuhanyként öntik nyakába az Isten forró szerelmére áhító, fölfelé lendülő vallásos lelkeknek.

A modern ember utjában ott áll Jézus és az ő hűséges, egyszerű követője Dávid Ferenc. Nem állítjuk és nem is állíthatjuk, hogy a jövőt Dávid Ferenc fogja formálni, mert az emberi történelem sorsa Isten kezében van. De azt sejtjük, azt érezzük, sok-sok bi-

zonyságtételből kiolvashatjuk, hogy a jövőnek prófétája, isteni küldöttje, ki ismét vértanuságban vérzik el, dávid-ferenci típus lesz. Egy ember, egy hős, aki a modern ember világképe alapján szeret, forrón szeret s vállalja a keresztet, mert másképen szeretni, vagy másképen gondolkodni nem tud és nem is akar.

